

בגדר שחיטה וברכתה *

בפרשת בראשית על הפסוק ויברך אותם אלקים כתב הרמב"ן, ז"ל, אך הבשר לא הורשו בו עד בני נח... ובעבור נח הציל מהם לקיום המין, נתן להם רשות לשחוט ולאכול, כי קיומם עבורו, ועם כל זה לא נתן הרשות בנפש, ואסר להם אבר מן החי, ויוסיף לנו במצות לאסור כל דם מפני שהוא מעמד לנפש, כדכתיב כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא, ואמר לבני ישראל דם כל בשר לא תאכלו, כי נפש כל בשר דמו הוא, כי התיר הגוף בחי שאינו מדבר אחר המיתה, לא בנפש עצמה, וזה טעם השחיטה, ומה שאמר צער בעלי חיים דאורייתא, וזו ברכתנו שנברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה עכ"ל הצריך לעניננו.

ויש להבין כונתו הקדושה של הרמב"ן ז"ל שנתן טעם לברכת השחיטה מפני האיסור שנשאר על הנפש בבעלי חיים. ולכאורה הברכה היא על מצות השחיטה שנצטוינו בה מקרא של זבח... כאשר צויתך, ויש בה הנוסח של ברכות כל המצות, ולמה לנו לבקש טעמים אחרים. ועוד שהטעם גופא אינו מובן. דהנה הרמב"ם פ"א מברכות ה"ד מונה שלשה סוגי ברכות, ברכות הנאה, ברכות מצות, וברכות הודאה, וכאן בברכת השחיטה נראה מדברי הרמב"ן שאיננה כשאר ברכות מצוה, וגם לברכות הנאה אינה שייכת, כי הוא מברך בלתי שום הנאה. ולומר שהיא ברכת הודאה קשה להבין, דכי משום זה שהותר לנו בשר השחוט עלינו להודות על זה בברכה, הלא כמו כן הותרו לנו כל שארי הדברים המותרים, ובכל זאת אין

(* חדושי תורה שבמאמרי זה נאמרו בפני קהל ועדה בביהמ"ד של הישיבה, באסיפה שנעצרה לכבודו של המנוח הגאון מוה"ר דוב דר. רבל זצ"ל, ראשה וגשיאה הראשון של ישיבת רבנו יצחק אלחנן, ליום זכרון השנתי הכ"ה לפטירתו ביום ב' כסלו תש"א.

היו אז באותו מעמד, יבדלו לחיים טובים וארוכים, ראשי הישיבה גאוני וגדולי תורה ומרביציה, בנשיאותו של ראש הישיבה הגאון מוה"ר שמואל דר. בלקין שליט"א, יחד עם מוסמכי הישיבה וגומריה מלפנים, שבאו לחלוק כבוד התורה לבניה-בוניה. היות שאז מחמת הגבלת הזמן לא ניתנה היכולת לבאר הדברים ככל הצורך וככל הדרוש לזה, אי לזאת, אמרתי עכשיו למלא את הדברים בכתב, ולהדפיסו כולו כמאמר שלם, עד שיצא הדבר לאשורו ולאורו, בביאור כל המסתעף והשייך לו, המפיקים אור ונוגה על כל הענין.

אנו מברכים על היתרם כי אם בשעת ההנאה. וגם כאן הלא נברך על הבשר בשעת ההנאה, ובמה גשתנה כאן בשחיטה לברך עליו אף בתחילה לפני ההנאה.

ונראה לומר דהנה מצינו פלוגתא בין הראשונים ז"ל אם שחיטה היא מצות עשה או תקון והכשר בעלמא, דדעת הרמב"ם ז"ל בספר המצות עשין קמ"ז וכן ביד החזקה במנין המצות שלו ובריש הלכות שחיטה, ששחיטה היא מצות עשה קיומית, ודעת התוס', בשבועות כ"ד ע"א ד"ה האוכל נבלה, ובחולין דף ל"ג ע"א ד"ה אחד עובד כוכבים, ובביצה כ"ה ע"א ד"ה בחזקת איסור, ג"כ היא, שזביחה היא עשה, אלא שאין מוכח כ"כ בדבריהם אם סבירי להו שיש בזה מצוה קיומית, או אם אין בזה רק איסור עשה בלבד, וכזה נראה נוטה דעת הראב"ד ז"ל בהשגתו למנין המצות של הרמב"ם ז"ל. ודעת הריצב"א בתוס' שבועות שם היא שאין בזביחה משום מצוה או עשה כלל, דבלאו הכי אסורה וקיימא מחיים באיסור אבר מן החי, ולאחר מיתה באיסור נבילה, אלא בא להתיר את האיסור, ופירש לך דבשחיטה שריא. וכן נראה לכאורה דעתו של רש"י ז"ל בחולין ט' ע"א ובביצה דף כ"ה ע"א, וכן בשבועות שם מדנקט איסור אבר מן החי בכל אלו המקומות עיי"ש ובתוס' שם, וכן הבין בדעתו הפמ"ג בפתיחתו להלכות שחיטה.

ועכשיו נדרוש מה דעתו של הרמב"ן ז"ל בזה. בקידושין ע"ז ע"ב על זה דתניא רבי שמעון אומר האוכל נבילה ביום הכפורים פטור הביא בחידושי הרמב"ן את פירש"י דמיירי בין שנתנבלה מערב יוה"כ ולא אתי איסור יוה"כ ומיחל אאיסור נבילה דקדים, ובין שנתנבלה ביום כפורים ולא אתי איסור יוה"כ וחיל אאיסור אבר מן החי, והביא הקושיא שהקשו התוס' גמי בשבועות, דהא איסור אמה"ח פקע וחיל עלי' איסור נבילה ויוה"כ בבת אחת, והם ז"ל תירצו שם שאיסור יוה"כ לא חיל לא מחייבו ולא לאחר מיתה משום דאית ביה איסור עשה שאינה זבוחה דכתיב וזבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל אבל מה שאי אתה זובח לא והריצב"א שחולק וסובר שזבחת לא אתא לאסור דבלאו הכי אסורה וקיימא מחיים באיסור אמה"ח ולאחר מיתה באיסור נבלה אלא בא להתיר את האסור ופירש לך דבשחיטה שריא ולא בנחירה אלא כדקיימא קיימא כמו תזבח ולא גיזוה דלית ביה עשה אלא קאי באיסור לאו הראשון, ובנתנבלה מערב יום הכפורים דוקא איירי, והרמב"ן ז"ל השמיט תירוצים אלו של בעלי התוס', והביא פירוש אחר דפטור מן האחרון קאמר כלומר שאם נתנבלה ערב יוה"כ פטור מיוה"כ ואם נתנבלה ביוה"כ פטור מנבלה ורבנן פליגי עליה ואמרי שאם נתנבלה בערב יוה"כ אתי איסור חמור דיום הכפורים וחיל על איסור קל של נבלה וכן עיקר, ויש לפרש דבריו על פי מה שכתב בחדושי הריטב"א שם, דמיירי שנולדה ביוה"כ, ואיסור יוה"כ עם

איסור אמה"ח חיילי עליה בבת אחת, וכשנתנבלה נשאר עליו רק איסור יוה"כ בלבד, וחזינן שהרמב"ן נאיד מפירוש התוס' שלעולם אין איסור יוה"כ חל מחמת איסור שאינו זבוח דקדים, הרי שלא ס"ל להרמב"ן לעשה זו, וכדעת הריצב"א, אלא דנאיד גם מפי' הריצב"א והשאיר פירושו של רש"י, דמיירי שנתנבלה ביוה"כ אבל לאו מטעמיה, רק כפירושו הנ"ל.

וזנה אף שפשוטן של דברים כן הוא, אבל מזה שיבואר להלן דברים מפורשים יוצאים מפי הרמב"ן המוכיחים שס"ל שפיר לעשה זו, מוכרחים אנו לדחות ראייה זו ולומר שמאחר שלא מצא מען לפירש"י ז"ל שאין איסור יוה"כ חל אאיסור אמה"ח, והוצרך לפרש בו פירוש אחר, כבר לא רצה לפרש נמי כתוס' שאין איסור יוה"כ חל אאיסור אינה זבוחה, היות שבברייתא לא הזכיר רק מאיסור נבלה, וכדתניא האוכל נבילה ביוה"כ, על כן החכים לפרש עפ"י דרכו שאם נתנבלה ביוה"כ לא בא איסור נבלה וחל אאיסור יוה"כ, ואיסור יוה"כ שפיר חל עליה, ומיירי שנולדה ביוה"כ, ולעולם יש לומר שגם הרמב"ן ס"ל לעשה דזביחה, ואין מפירושו זה ראייה מוכרחת כנגדה.

אמנם דעתו של הרמב"ן ז"ל נתגלה לנו בספרו השגות על ספר המצות של הרמב"ם ז"ל. שם בשורש ראשון השיג הרמב"ם על בה"ג שמנה מצות דרבנן בכלל התרי"ג מצות, ושאל שכמו שמנה נר חנוכה ומקרא מגילה, היה לו למנות נטילת ידים ומצות עירוב, והרי אנו מברכים עליהם אשר קדשנו במצותיו וצונו כמו שמברכים על מקרא מגילה ונר חנוכה, ועל זה השיב הרמב"ן שאין עניני העירוב מצוה חדשה מדבריהם שתמנה, אלא אם אמרו במצות העירוב לאו כלומר שיהא אסור להוציא מרשות היחיד לרשות המשותף בלא עירוב, הרי העובר עליו עבר על לא תעשה מלאכה מדבריהם, ואם אמרו בעירוב שבות מהוצאה זו הרי הוא בכלל שביתה, דשבות מדבריהם מלאכה אחת היא מכמה מלאכות של שבת וכי נביא בכלל חשבון המוציא לכרמלית... אלא כולן בכלל עשה ול"ת של שבת הן, כמו שאבות מלאכות כולן לאו אחד בשבת ע"כ. וכן האריך הרמב"ן להוכיח שענין נטילת ידים משום סרך תרומה הוא, וכבר נמנה הלאו של אוכל תרומה טמאה, ושוב כתב, ואם תאמר שראוי למנותן מצוה מפני שהעירוב עצמו קרא מצוה מדבריהם, שהרי אנו מברכין עליו אקב"ו, וכן נטילת הידים, תדע ותשכיל שאין זה אצל בעל ההלכות מצוה שתמנה, לפי שאין אדם מצווה לעשות העירוב או שלא לעשותו, ואינו נכלל בקום עשה, וכן נטילת הידים אין מצותה בחיוב כלל, ולא הטילו חכמים על אדם שיטול ידיו כלל ולאכול, והנוטל עשר פעמים ביום ואוכל אין לזה מצוה יותר מזה, אבל אלו היתר והכשר האיסור הן דומה למצות השחיטה שתקנו בה נמי וצונו על השחיטה, ודקדקו בה לימא לשחוט, לא סגיא דלא שחיט, ואלו וכיוצא בהן לאו הבא

מכלל עשה, ועיקרן הוא הלאו שנאמר בהן, והיאך יקפיד על בעל ההלכות שימנה מצוה כזאת מדברי סופרים, והוא אינו מונה כיוצא בה מן התורה, כי אצל בעל ההלכות לא בא במנין מצות עשה אלא מצות שהן קום עשה, שעשייתן מצוה עלינו, אבל שהן באות מכח שב ואל תעשה, ואין בשביתתן מצוה או בעשייתן, אינן באות לו בחשבון, אלא אם נאמרו בלאו הלאו שבהן ימנה לאוין, והוא לא מנה השחיטה עכ"ל. הרי לך מפורש יוצא מדבריו אלה ששחיטה היא לאו הבא מכלל עשה, אלא שלא בא במנין המצות מן הטעם שהעיקר הוא הלאו שנאמר בה, וזה כבר נמנה, ואין צורך למנות גם האיסור היוצא מן העשה, והדברים באו יותר מורחבים ומבוארים בשורש ששי, אשר שם מבאר שיטת בה"ג שלא למנות העשה דזאת הבהמה אשר תאכלו, שדרשו בו שהיא מצות עשה, וכן כל צפור טהורה תאכלו, מצות עשה, וכן את זה תאכלו מכל אשר במים, מפני שהדבר ידוע שאין הכונה שבאכלנו הבהמה או הדג בעלי הסימנין הטהורים נעשה מצוה, ואם נצודם ולא נאכלם נעבור עליה, אבל הכונה שאחר הכתוב אלה תאכלו ולא הטמאים, והוא לאו הבא מכלל עשה בטמאים, כדי שיהא האוכל הטמאים עובר בלאו גמור ובלאו הבא מכלל עשה שהוא עשה לפי קבלתנו, ואלו וכיוצא בהן, בה"ג לא מנאן מפני שאין בהן קום עשה, והמניעה מן האיסורים כבר היא נמנית בלאוין, ואין הלאו הנאמר בלשון עשה מוסיף בזה מנין כמו שלא יוסיף לאו אחר גמור, כמו שיאמר במניעה מן המניעות ב' או ג' לאוין, שכולן במנין לא תעשה אחת עכ"ל. וכן הוא הדבר בשחיטה, ששם כבר ישנם לאוין אחרים כמו איסור אבר מן החי ואיסור נבילה, וע"כ אין צורך להוסיף במנין ולמנות גם האיסור דאינו זבוחה, כמו שאין למנות כל איסור שהוכפלו בה הלאוין, ואילו היה בשחיטה מצוה בקום עשה היה נכון למנותו, כמו שמונין שאר מצות שיש בהם לאו ועשה, וכענין שבת ויום טוב, אבל השתא שאין שייך לצוות על שחיטה ואכילה, ואין בה רק איסור אם לא היתה זבוחה, ע"כ אינו שייך במספר של התרי"ג.

והנה אף שזהו ביאור הרמב"ן בשיטת הבה"ג, מוכרת לומר שכן הוא שיטתו בעצמו, שאם היה דעתו שאין בזביחה שום עשה כלל, אף האיסור הבא מכללו, מי הכריחו להרמב"ן לפרש את דברי הבה"ג שהשמיט מצות השחיטה שזהו מאותו הטעם שאין למנות את לאו הבא מכלל עשה אם כבר יש שם לאו אחר, וכמו במינים הטמאים, הרי היה יכול לפרש ברוחה שאין זה בכלל מצוה או עשה בין בקיום ובין באיסור, ועל כרחק שדעתו ז"ל נמי כן היא שיש עשה בזביחה כמו שיש עשה במינים הטמאים, וכמפורש בספרי שזו מצות עשה, אלא שבא לחלוק על הרמב"ם, שמנה העשה של צפור טהורה ושאר מינים טהורים, שאין בזה משום קום ועשה, ומה"ט אין בה"ג מונה שחיטה, וכן מיושב עי"ז מה שאין הבה"ג מונה עירובין ונטילת ידים בכלל המצוות דרבנן.

— ב —

ואכתי יש להתבונן בדברי הרמב"ן הנ"ל בשורש ראשון שהשחה שחיטה לשאר לאוין הבאים מכלל עשה שאין למנותם היכי שיש בהם לא תעשה, דלכאורה לא דמי, דבשלמא התם, וכגון במינים הטמאים, הלאו והעשין שוים באיסור של המין, ואין למנות כפילת האיסור, אבל הכא בשחיטה, האיסור כשהוא חי הוא הלאו של ולא תאכל הנפש עם הבשר, וכן ובשר בשדה טרפה על בשר מן החי לרבי יוחנן, ועל בשר המת משום לא תאכלו כל נבלה, וא"כ יש על כל ענין וענין לאו מיוחד משום נפש עם בשר, משום בשר בשדה, ומשום נבלה, אבל העשה כוללם ביחד באיסור אחד, ולפי זה, איך אפשר לומר שהעשה הוא כפילת הלאו, והא בהלאוין יש ענינים מיוחדים ושמות שונים, ולא הרי זה כהרי זה, באחד האיסור משום חי והשני משום מת, ובעשה א"א לומר שאסור או משום חי או משום מת, כיון שהאיסור אחד הוא, ועל כרחך שאין ענין האיסור של העשה מאותו הענין של הלאו, וא"כ שפיר הדבר למנות את העשה מחמת עצמו.

אבל הדבר יובן היטב, עפ"י מה שכתב הרמב"ן על התורה שהזכרנו לעיל, שאין ענין איסור של אבר מן החי משום שהוא חי, אלא מפני שלא השליט הקב"ה את האדם בבהמה כל עוד שהוא חי לאכילה, וכן צריך לומר שלישראל לא השליטו בבשר הבהמה אף אחר שמת לאכילה, ונאמרו לישראל שלשה לאוין בענין זה למנעו מבשר בהמה, כשהוא חי יש לאו של אבר מן החי ושל בשר מן החי, וכשהוא מת הלאו של נבלה, אבל ענינם אחד הוא, שהאדם נמנע מלאכול בשר. ועל כן אתי שפיר, שהאיסור של העשה דזביחה גם הוא בא להוסיף בזה איסור כללי על שם בשר בעלמא, בין שהוא חי ובין שהוא מת, ומהאי טעמא לא בא בכלל מעין המצוות, מפני שהוא כפילת האיסור, ודמי שפיר לשארי לאוין הבאין מכלל עשה שלא באו במנין, במקום שיש שם כבר לא תעשה עליו.

ומה שכתב הרמב"ן שם שזה טעם השחיטה כונתו היא שהשחיטה באה להתיר לנו איסור זה של אכילת בשר מימות אדם הראשון אשר הזוהר עליה, וגם אנטנו מוזהרים עליה בלאוין ועשה אלו, אבל השחיטה היא המתרת אותה לנו, והיא המתרת את האיסור שבלאוין אלו של אבר ובשר מן החי ושל נבלה ושל איסור עשה דזביחה, כי כולם הותרו ע"י השחיטה שהיא בעצם מתיר בבשר.

אמנם כל זה אתי שפיר אם נאמר שפירוש האיסור דאינו זבוח הוא איסור על בשר בעלמא, והזביחה באה להתיר איסור זה, וכמו שבא להתיר הלאוין האחרים. אבל אם נאמר שיסוד איסור דזביחה הוא זה שאוכל מבשר שלא גזבה, וזהו עיקר טעמו, א"כ אין בזה איסור על בשר, אלא האיסור מחמת חסרון הזביחה, וא"כ אין

בזה שום דמיון לאבר ובשר מן החי או לנבילה, וגם אז לא באה השחיטה להתירו מאיסור זה דאינו זבוח, אלא רק למנוע ממנו איסור זה, ומה זה ענין לשארי הלאוין, אלא על כרחק לומר כמו שביארנו, שכולם הלאוין והעשה ענין אחד הם, איסור אכילת בשר בעלמא, ובא במצות זביחה גם הנראה להתיר איסורים אלו ע"י שחיטה כהלכתה כאשר צויתוך. נמצא שיש בה בעשה זו משום איסור וגם משום הכשר ותקון לאלו האיסורים.

ונראה לומר שיסוד לדברי הרמב"ן הם דברי הגמרא חולין ל"ג ע"א, אמר רב אחא בר יעקב שמע מינה מדרבי שמעון בן לקיש, מזמנין ישראל על בני מעיים ואין מזמנין עובדי כוכבים על בני מעיים, מאי טעמא, ישראל דבשחיטה תליא מילתא, כיון דאיכא שחיטה מעלייתא אישתרי להו, עובדי כוכבים דבנחירה סגי להו, ובמיתה תליא מילתא, הני כאבר מן החי דמו. וכבר נתקשה בזה הפרי מגדים סי' כ"ז במשבצות זהב, קשיא לי מנא הא מילתא דאמור רבנן החותך בשר מן מפרכסת שרי לאחר שתמות הבהמה, ואמאי לא אמרינן כיון דשחט רוב שנים ועדיין מפרכסת הרי כחיה לכל דבריה, ה"ה דהוי אבמה"ח, ונהי שהתורה התירה ע"י שחיטה, היינו לאחר שתמות ע"י מעשה זו לא הוה נבילה, ומ"מ בעודה מפרכסת הוי אבמה"ח, ועיי"ש שהניח בקושיא.

ויש לומר שזוהו הוא שהוכיח הרמב"ן שיטתו, שכל ענין שחיטה הוא להתיר בשר בעלמא, ואף מאיסור נבילה אין זה מניעה לבדה, אלא שלולא השחיטה הי' בזה איסור משום בשר, אשר במתה באה הלאו מלא תאכלו כל נבלה, ועכשיו שנשחטה יש בזה משום מתיר גם לגבי נבלה, ויסוד לזה ממה שמצינו בגמרא חולין י"ז ע"א לרבי עקיבא שבשר נחירה הותר להם במדבר, וכי ס"ד לומר שנשתנה פירושו דקרא של לא תאכלו כל נבילה במדבר, אלא על כרחק שכל עיקר ענין זביחה היא להתיר גם מאיסור זה של נבילה, ובמדבר באה ההיתר ע"י נחירה, ובזה הותרה האיסור של נבילה, ואין בזה השתנות פירוש הקרא, אלא שינוי בהיתר של בשר, שבמדבר היה ע"י נחירה, ומשנכנסו לארץ באה לנו מצות זביחה, וממילא יש בנחירה משום נבילה, כיון שאין זה עוד מתיר לבשר. ולפי זה אין חילוק בין איסור של אבר מן החי לאיסור של נבילה, דהזביחה ניתנה לנו להתיר כל בשר, וא"כ מה יוסיף לנו אם נמתין אחר השחיטה עד שתמות הבהמה, עדיין צריכין אנו להמתיר של שחיטה. ומשום הכי אמרינן בגמרא שמיד מסתלק האיסור ע"י השחיטה, בין על בני מעיהם ושאר בשר ממפרכסת שנחתך תיכף, ובין על שאר הבשר אחר שמת, בכולם תלא לה רחמנא בשחיטה ומותר. וכן הוא הדבר לגבי איסור של בשר הבא לנו באיסור עשה זו דזביחה, דהשחיטה מתרת אותה לנו.

— ג —

עד עכשיו הוכחנו מדברי הרמב"ן שיש איסור בעלמא אשר נותר ע"י השחיטה, ונראים דברנו אלו, ששחיטה באה בתורת מתיר, מתאימים עם דברי הרמב"ן בפירושו על התורה פרשת ראה על הפסוק וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ד' לך כאשר צויתך, וז"ל, והנה מתחילה צוה שיהיה כל מה שהם אוכלים שלמים, הם שחוטים כמשפט הקרבנות, ועתה כשבא להתיר בשר החולין, אמר חבחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתך בהיותם קרבנות, ותאכל אותם בכל אות נפשך, לומר שיתירם חולין בכל מקום, ובלבד שיהיו זבחין כאשר צוה מתחילה בהיותם כולם קרבנות. וזהו פשוטו של מקרא זה על נכון, ושמא רבותינו נתכוונו בזה כשאמרו בספרי כאשר צויתך מה קדשים בשחיטה אף חולין בשחיטה.

והנה בחולין ע"ד ע"ב פירש"י שפסח בבן פקועה פסול משום יוצא דופן, וקאמר התם בגמרא שגם לפדות בבן פקועה אי אפשר משום דגמר שה שם מפסח. והקשו התוס' דאיך קאמר לעיל הגמרא דלר"מ [הסובר שב"פ טעון שחיטה לעצמו] פודין, דהא הטעם של יוצא דופן שייך גם לר"מ, אלא מטעם אחר פסול פסח בבן פקועה, משום דהוא כשחוט, ואין פודין בשחוטתו. וכתב מהרש"א, דהא דאין פודין בשחוטתו גמר התם בכורות י"ב ע"א שה שם מפסח, ופסח כיון דבעי שחיטה אסור בב"פ, דאין בו שחיטה ע"כ. ובחי' הרמב"ן שם משמע שהסכים לדברי התוס', אלא שיישב גם פירש"י, דעל כרחק יוצא דופן הוא גם לר"מ, וע"כ לא קאמר הגמ' לעיל דלר"מ פודין בו אלא מקמי דתיסוק אדעתין ג"ש דשה שם מפסח, אבל השתא דקאמרינן ג"ש, אפילו לר"מ נמי אין פודין בו. נמצא לדבריו, שלחכמים יש שני פסולים בבן פקועה לפסח, משום יוצא דופן ומשום שחוטתו. והנה בתורת חיים שם הסביר לשיטת רש"י שלא כתב מטעם שחוטתו והוא משום דס"ל דשחיטת פסח גופה אינה מעכבת מצד עצמה, אלא משום דלדם הוא צריך לזורקו ע"ג המזבח, וא"כ בן פקועה, נהי דלא בעי שחיטה, מ"מ כיון דאפשר לשוחטו ולהוציא דמו לזורקו ע"ג המזבח לא מיפסל, אי לאו דהוה ליה יוצא דופן. ומינה יש לדייק, ששיטת תוס' ורמב"ן היא, ששחיטה בפסח בעי מצד עצם הקרבן, והיא מתירה בתורת קרבן, ולא רק משום איסור אמה"ח ונבלה בלבד, וע"כ בב"פ יש חסרון שחיטה להכשר הקרבן, אף שלא חסר לה שחיטה משום אמה"ח, ולכן הוא פסול לקרבן, וילפינן לה לפדיון נמי מג"ש דשה שוה, ועיי"ש עוד בתורת חיים שיש לומר שגם רש"י מודה ששחיטה שייך בעצם הקרבן מצד דין קדשים, אלא ס"ל שבב"פ אף שנסתלק האיסור דאמה"ח ע"י שחיטת אמו, שייך גבי' שחיטה עדיין מדין קדושת קרבן, וע"כ הוא דלא פסיל ליי' מטעם שחוטתו אלא מטעם יוצא דופן. ועיין בשו"ת זרע אברהם סי' ב' במכתבו של הגאון רבי מנחם זעמבא ז"ל, הי"ד, שהסביר לה לשיטת רש"י,

דנהי דכל קדשיבו בעו שני מתירים, שחיטה וזריקה, מ"מ זה רק בקדשים שקדושים מעצמן ע"י שהקדישן, אבל ולד זה שיצא לאויר העולם אחר שנשחטה אמו, ואזי הוא דחלה עליו קדושת אמו, שהרי זהו שנחשב הויתו ליקדש, ע"כ י"ל דדמי לאמו, וכמו דאמו אי"צ אז אחר השחיטה יותר ממתיר אחד שהוא הזריקה, כן אינו חל על ולד זה קדושה יותר מאמו, וסגי לי בהיתר של מתיר אחד שהוא הזריקה, ואין צריך כלל להיתר דשחיטה. ועיי"ש שהביא סמוכין לסברא זו מגמרא בכורות י"ד ע"ב גבי ולדות קדשים בעלי מומין שגולדו קודם פדיון אמם שיש להם פדיון כשהן תמימים משום שלא יהא טפל חמור מן העיקר, וכאן דקדושתן מכח אמם, כשם דמהני פדיון לאמם בעלי מומין, כן מהני לולדות אף שהן תמימין.

ועכ"פ יוצא מזה ששיטת תוס' ורמב"ן היא ששחיטה הוי' מתיר בקרבן מצד קדושתה, ובפירוש הרמב"ן על הפסוק וזבחת כאשר צויתך שהבאנו לעיל מבואר ששחיטת חולין דומה לשחיטת קדשים, ולהתם הוא דמדמי לה הקרא, הרי מוכח שכמו ששחיטה היא מתיר בקרבן כן הוא מתיר בחולין, אלא דבקדשים הוי מתיר דאסור קדשים, ובחולין הוא מתיר איסור דבשר חולין, שהוא האיסור דאמה"ח ונבלה, וזו הוכחה לדברנו למעלה, ששיטת הרמב"ן היא שעצם שחיטה היא באה להתיר את איסור בשר דעלמא, הבא לנו מפורש בהלאוין של אבר ובשר מן החי ודנבילה וע"י העשה של זבחת, ושיטתו ברורה בזה.

ועיי"ש עוד בזרע אברהם, ששיטת התוס' [ורמב"ן הנ"ל] היא, שכח המתיר דשחיטה נמשך אף לאחר השחיטה, בין בחולין ובין במוקדשין, ומשו"ה לא ס"ל לתוס' לסברא שכתבנו לעיל לשיטת רש"י, שב"פ דין קדושתו כאמו, ומה אמו אין לאחר שחיטה רק מתיר דזריקה, כן הוא לולד קדושה לזריקה בלבד, אלא משום סברא זו יש לאמו היתר השחיטה בכל עת, ולולד חסר לו ההיתר של קדשים, שבמעיי אמו הי' חולין, וע"כ פסיל לי' לב"פ מהאי טעמא שהוא כשחוטתה. והסביר בזה הגמרא דחולין ס"ז ע"ב דרני דבשרי אסירי, דכוורי שריין, בהמה בשחיטה הוא דמשתריא והני מדלא קא מהניא להו שחיטה, באיסורייהו קיימן, אבל דגים באסיפה בעלמא מישתרי, והני כי קא גבלן בהיתרא קא גבלן. ופירש"י אלו [התולעים] שגדלו בתוכה עד שלא נשחטה באו מאיסור אבר מן החי, ושחיטת הבהמה לא אהניא לדידהו, שהרי יש להם חיות לעצמן. אבל הרמב"ם פ"ב ממאכלות אסורות הי"ז כתב, תולעת הנמצאת במעי הדגים ובמח שבראש הבהמה, והנמאת בבשר, אסורה. אבל דג מליח שהתליע, הרי התולעת שבו מותרת. והראב"ד השיג עליו וכתב, שאף בשר מליח תולעתו מותרת. אבל מה שאמרו מורנא דבשרא אסירי, דכוורא שריין, תולעים שהיו בו מחיים קאמר. והוא כפירש"י. ובמגיד משנה ביאר דעת הרמב"ם, דזה שאמרו דרני דבשרא ולא אמרו דבהמה, משמע, דאפילו לאחר מיתה אסירי,

ונתנו טעם לדבר, לפי שבשר הבהמה אינה מותרת אלא בשחיטה, וכל דבר חי שיצא ממנה אפילו לאחר מיתה אסור, כיון שאי אפשר לו בשחיטה, ומבוארת סברתו, דאף לאחר השחיטה עדיין צריכה להיתר השחיטה, ומשו"ה התולעים שאין להם היתר זה אסורין אף אם נתהו אחר שחיטת הבהמה, ומבואר מזה שרש"י הולך לשיטתו, שאין אחר שחיטה כלום, וס"ל שדרני שגדלו אחר שנשחטה מותרים, וכן ס"ל לעיל, שאין צריך לב"פ מתיר דשחיטה, מאחר שנולד ונתקדש אז ע"י אמו שלא נשאר לה רק מתיר אחד דזריקה בלבד, והתוס' שם הולכים בשיטת הרמב"ם, ע"כ ס"ל שהיתר השחיטה נמשך, ומשו"ה חסר ליה לולד ב"פ היתר זה דשחיטה, ופסול לקרבן, ועיקר סברא זו שנתבאר לדעת הרמב"ם נמצא גם בקובץ הערות להגאון רבי אלחנן וואסערמאן ז"ל, הי"ד, סימן ל"ו אות ג' ח' וי', ועיי"ש שהביא עוד ראיות לזה, וכבר קדמם ביסוד הדבר בשו"ת עונג יו"ט סימן ס"א, וז"ל, ופעולת השחיטה צריך להיות עליה בשעה שאוכלין אותה, ולא סילוק איסור בעלמא הוא, אלא פעולה חדשה שצוותה תורה שלא לאכול בע"ח בלתי היות עליה הכשר זביחה, ובשעת אכילה בעינן לקביעותא דהכשר זביחה שעליה, וגם באבני נזר או"ח סי' תפ"ג נמצא סברא זו.

הראינו לדעת מכמה מקורות ששחיטה היא מתירה בבהמה, וי"ל נמי שההיתר קבוע בה תמיד, אבל שם אינו מבואר רק זה ששחיטה היא מתיר על האיסורים שיש בבשר אם מן החי אם במתה, אבל מן הרמב"ן הוכחנו למעלה שמתיר זה הוא על שם בשר בעלמא, שזה הוא שנאסר, וזה הוא יסוד האיסורים דאיתנייהו גבי, ועל זה הוא שבא לנו דין ומצות שחיטה, שבלתי שחיטה אין לאכול שום בשר, ואיסורה הוא מימות בראשית, שנאסר לאדם כל מין בשר, ולא הותר לנו רק ע"י השחיטה, ולפי זה יאירו הדברים עוד יותר, דמשום הכי ישנו להיתר שחיטה קבוע בבשר תמיד, משום דיסוד האיסור הוא תמיד שם, ששם בשר הוא הוא האיסור, ועל זה צריך להיות קבוע בו תמיד המתירו, והוא השחיטה, ומדאי טעמא מובן נמי טעמא דאסירי דרני דגדלי בה אחר שכבר נשחיטה, וכן מה"ט מובן יותר שיטת רמב"ן ותוס' שהבאנו לעיל, שגם בקדשים יש מתיר של שחיטה קבוע בו תמיד אף לאחר שנשחטה, אבל בלא הכי, עדיין מחוסר הבנה למה צריך להיתר שחיטה אחר שכבר מתה, ולא שייך כבר לגבי איסור אמה"ח, וגם לכלל זבילה לא הגיע, אלא על כרחך הדבר מוסבר כדברנו הנ"ל בביאור דעתו של הרמב"ן, ויש לומר שגם זה יסוד והפרעה לדבריו אלו.

ועתה נחזור לתחילת דברנו, שהבאנו דברי הרמב"ן בפרשת בראשית שהזכיר שם הברכה שאנו מברכין על השחיטה, ומשמע מזה, שדבריו שם לעיל בביאור ענין

איסור אכילת בשר לאדם והיתרו לבני נח ולישראל הם כנתינת טעם להברכה. והקשינו דתסגי למה שהיא ברכת המצות בכל הברכות שעל מצוות. ועכשיו שזכינו לבאר דעתו של הרמב"ן ז"ל, דס"ל דליכא בשחיטה מצוה קיומית, וכמו שכתב להדיא בהשגתו לספר המצות בשורש ראשון, ואין בו מצוה אלא איסור עשה בלבד, וכזה ס"ל להרמב"ן שאין שייך לתקן ברכה על זה. וכן הרא"ש פ"ק דכתובות סי' י"ב חתר למצא טעם למה אנו מברכין על השחיטה, דעל איסור אמה"ח לא שייך לברך, שלא מצינו ברכה כזאת שמברכין על מה שאסר לנו הקב"ה. וכן הקשה שם על ברכת אירוסין, וכן הוא משמעות דברי הרא"ש פ"ק דפסחים סימן י'.

ולפיכך הבין הרמב"ן, שטעם ברכה זו אינה כשאר ברכות המצוות, שהם חיוביים, אלא הברכה נתקנה על ההיתר וההכשר שיש בשחיטה להתיר הבשר לאכילה. וכן מוכרח לומר לדעתו, דס"ל התם, דאין בנטילת ידים ובעירובין משום מצוה, ומה"ט השמיט הבה"ג למנותם. והברכה עליהם צריך לומר ג"כ, שהוא משום ההכשר שיש בהם להתיר על ידיהם או לאכילה, או להוציא לחצירות, או לילך חוץ לתחום. וכן הוא נמי בשחיטה. וזהו שנתן טעם על ברכת השחיטה, שבאה על ידי זה, שיש בה היתר לאכילה, ובלעדי זאת לא הורשה לנו לאכול בשר, וכמו שביאר שם באותו דיבור. וכבר שמעתי מפי מרן הגרי"ד הלוי סולוביצ'יק, שליט"א, שיש ברכות שנתקנו על הכשר וחלות דינם לבד. ובה ביאר דעת הראב"ד פ"ו מהלכות עירובין הכ"ד שהוא חולק על זה, ומשו"ה לא ס"ל לברך על עירובי תחומין, דהתם ליכא מצוה ותקנה רק הכשר בלבד, וע"ז אין לברך לפי דעתו. אבל על גט"י שמברכין יש בזה משום מצוה לדעת הראב"ד, וכמו שכתב להדיא פ"ו מברכות ה"ב. וכן ס"ל שיש מצוה בעירובי חצרות, ודלא כדעת הרמב"ן בזה. ולפי"ז יש לעיין לדעת הראב"ד, דגם הוא ס"ל דאין בשחיטה מצוה קיומית, ואין בה אלא לאו הבא מכלל עשה, וכמו שכתב להדיא בהשגותיו למנין המצות להרמב"ם, דא"כ למה אנו מברכין על השחיטה, כיון שאין ברכה על הכשר ותקון גרידא. ודעת הרמב"ם, רפ"י הנראה מדבריו בספר המצות ובמשנה תורה, שיש בשחיטה מצוה קיומית, וכמו שביאר להדיא דעתו הכ"מ בהקדמת הרמב"ם למנין המצות, וכן במרגניתא טבא על ספר המצות בשורש ראשון ובשורש ששי, ודימו אותו למזוזה ומעקה, לכן שפיר דמי, לברך עליו, כמו על שאר קיום המצוה. וכן ס"ל לרמב"ם שיש בגט"י ובעירובין משום מצוה ותקנה, ובשורש ראשון השיג מזה על בה"ג שהשמיטם, וגם הביא ראיה מזה שמברכין עליהם. הרי שגילה דעתו שהברכה קשורה בזה שיש עליהם שם מצוה, ולכן היה ראוי לבה"ג למנותם בכלל שארי מצוות. ועיין ברמב"ם פי"א מברכות הט"ו שמדמה להו לנטילת ידים ולשחיטה אהדי בענין נוסח הברכה, הואיל ובדברי הרשות הם ויש שם חילוק בינם לבין עירובין, וכמו שביאר שם הכסף משנה

על הלכה י"א שבעירובין יש תקנה ומצוה אף שגם היא אינה חובה גמורה. ואין מזה קושיא על מה שהזכרנו לעיל שבדעת הרמב"ם נראה שיש בשחיטה מצוה, וכמו שכתב בריש הלכות שחיטה מצות עשה שישחוט מי שירצה לאכול בשר בהמה חיה ועוף ואחר כך יאכל שנאמר וזבחת מברך ומצאנך, ובספר המצות מצוה קמ"ו כתב, הוא שצונו לשחוט בהמה חיה ועוף אחר יאכל בשרם, שלא יהיה היתר אכילתם אלא בשחיטה. שדקדק לכתוב שיש מצוה לשחוט, וכך שיש בזה איסור אם אכל בלא שחיטה משום, שזה שכתב בהלכות ברכות שבדברי הרשות הן, היינו שאין בזה משום חיוב ומצוה לעסוק בהן, אבל אם שחט כדי לאכול, שפיר קיים מצוה, שאף שאיננה מצוה חיובית, אבל היא מצוה קיומית לדעת הרמב"ם.

ונחזור לדברי הרמב"ן, שאת שיטתו אנו רוצים לברר וללבן. הנה בחידושינו לכתובות ז' ע"ב בענין ברכת אירוסין כתב (*), כיון שהחופה והקידושין אינן נעשין בבת אחת, וחצי המצוה נעשית בקידושין, הוצרך לברך עליהם מקדש ישראל, שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן, ואלו החופה היה נעשית עכשיו, היו מברכין אקב"ו על הקידושין והחופה, כמו שמברכין על השחיטה. ולכאורה תמוה מאוד, למה נקט ברכת השחיטה לדוגמא, ולא ברכת אחת משאר מצוות, וכגון ציצית ותפילין, שהם הברכות המצויות יותר. אלא הוא הדבר שאמרנו, שגם בקידושין אין שם מצוה חיובית, ואף לא קיומית אליבא דהרמב"ן. ומה"ט נתחבט בה הרא"ש פ"ק דכתובות, למה אנו מברכין עליו. אלא ס"ל לרמב"ן, שכמו שבשחיטה הברכה היא על חלות דינה והכשרה שמתיר הבשר לאכילה, כן הוא בקידושין, שיש בזה מתיר, וכמו שכתב הריטב"א ז"ל שם בכתובות בסוף הדיבור, אבל הקידושין עצמן עושין

(* להבנת הענין נעתיק את כל דבריו שם והוא נדפס על שם הרשב"א בחידושינו לט"ו שיטות אבל הוא באמת חידושי הרמב"ן כמו שביאר הגרא"ז מלצר זצ"ל בהקדמתו לחי' הרמב"ן, וז"ל וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות וי"ל היכא מצינו ברכה כגון זה שמברכין על מה שאסר לנו הקב"ה שהרי אין מברכין שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו השחוטתו ועוד מה עריות לכאן ועוד שעכשיו אינה ניתרת לו ולמה יברך ואפשר מפני שהקדושין ד"ת והחופה לארוסה מדברי סופרים הוצרך לברך על הקידושין שהקב"ה קדש ישראל בקדושת קידושי ואסר לנו העריות שאין הקידושין תופסין בהם ואם יברך מקדש ישראל ע"י קידושין השומע סבור שהארוסה מותרת לארוס מיד בלי חופה לפיכך הוצרך לפרש ואסר לנו וכו' ועוד שאפי' חופה דאורייתא כיון שהחופה והקידושין אינן נעשין בבת אחת וחצי המצוה נעשית בקידושין הוצרך לברך עליהם מקדש ישראל שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן ואלו החופה הי' נעשית עכשיו היה מברכין אקב"ו על הקידושין והחופה כמו שמברכין על השחיטה, ועכשיו לא היו יכולין לברך אשר קדשנו על קידושין והחופה שהרי עדיין לא נעשה החופה ואינו מברך על הקידושין כיון שאין עשייתו זו גמר מצותו לפיכך הוצרך לברך אשר קדשנו במצותנו על העריות והתיר לנו אחרות שקידושין תופסין בהם והודיע שהן אסורות אלא ע"י חופה וקידושין נמצא שמברך על קדושתן של ישראל ודמ"א לקדושם שמברכים שבחר בישראל וקדשם בקדושת שבת ולא על אסור שבת אף כאן על שבחר בישראל וקדשם באסור ומותר להם.

מעשה גמור להתירה לו ע"י חופה, ולאוסרה לכל העולם, ומצוה באפי נפשה היא, ולמה לא יברך עליה, עכ"ל. וזה הוא שדימה אותם הרמב"ן להדדי, והוא הולך בזה לשיטתו, וכפי מה שביארנו בדעתו.

ונראה לומר עוד טעם בהבנת דברי הרמב"ן, שהזכיר את איסור בשר לאדם והיתרו אח"כ לבני נח ולישראל כנתינת טעם לברכת השחיטה, — וכבר ביארנו כונתו, שזה ברכה על היתר הבשר ע"י השחיטה, כמו שצריך לומר לדעתו בהברכות על עירובין ונטילת ידים. ויש לומר עוד כונה מיוחדת בדבריו הקדושים, שיש ביסוד הברכה על השחיטה מעין עיקר תקנת הברכה על כל הנאה, והוא בעצם גם ברכת הנאה, וזהו שרוצה להשמיענו כאן אחר שביאר יסוד ההיתר של שחיטה. ונראה לבאר זה בהקדם דברי הגמרא ברכות ריש פרק כיצד מברכין: אמר רב יהודה אמר שמואל, כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר לד' הארץ ומלואה, א"ר חנינא בר פפא, כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו גזל להקב"ה וכנסת ישראל, שנאמר גזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית, ואין אביו אלא הקב"ה, ואין אמו אלא כנסת ישראל. רבי לוי רמי, כתיב לד' הארץ ומלואה, וכתיב השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם. לא קשיא, כאן קודם ברכה, כאן לאחר ברכה. הרי אף שנתן הקב"ה הכל לבני אדם, וכדמפורש בקרא בפרשת מעשה בראשית, הנה נתתי לכם את כל עשב זרע אשר על פני כל הארץ, ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה, עוד יש צורך וחיוב לברכה, שרק על ידי זה נתנה לבני אדם, ובלעדה לא ניתנה לרשותו, ולד' הארץ ומלואה, ואסור לנו להנות משום דבר, והנה כשנתן הקב"ה הארץ לבנ"א, לא היו בעלי חיים בכלל, ורק אחר המבול התירם לבני נח, וכדברי הרמב"ן הנ"ל, ובעבור נח הציל מהם לקיום המין, נתן להם רשות לשחוט ולאכול. ונראה מזה, שלבעלי חיים אנו נצרכים לשני היתרים לשחיטה ולאכילה. והדבר מבואר במה שכתב הרמב"ן שם, שלהנפש עצמה לא הורשו בה אף בני נח, ושזהו היסוד למה דאיתא בגמרא צער בעלי חיים דאורייתא. וא"כ, אף אחר שהותר בשר בעלי חיים שמתו, עדיין לא היה בזה די היתר להמית ולשחוט את הבעל חי, כי גם זהו שליטה בהנפש גופה. ולכן היה בזה צורך להיתר מיוחד להרוג ולשחוט את הבעל חי כדי ליהנות ממנו אח"כ.

נמצא, שעל אכילת בשר צריכים לבא להיתר נוסף על כל שאר דברי מאכל והנאה, דהא עצם השחיטה גופה היתה אסורה לאדם הראשון, שאף שהמשילו בחית הארץ, זה היה רק לכבוש ולעבודה, ולא ליקח את נפשו. וכן פירש נמי רש"י על הפסוק הנ"ל, ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר. ולפיכך כשהותר בשר אחר המבול לבני נח, היה צורך להתיר להם את עצם השחיטה או הנחירה

לשלוט בבעלי חיים ולהמיתם ולאכלם, וכן פירש רש"י להדיא על הפסוק ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש, וז"ל אף על פי שהתרתי לכם נטילת נשמה בבהמה, את דמכם אדרוש, מהשופך דם עצמו, ע"כ. הרי מפורש בדבריו כדברי הרמב"ן, שלשחיטה גופה היה היתר מיוחד לנח ובניו, מה שהיה אסור לאדם.

ולפי זה נראה לומר, שכשם שלהיתר הנאה של כל דבר צריך ברכה, ורק עי"ז הוא בא לרשותנו, כן צריך ברכה על ההיתר שחיטה שניתן לבני נח ולישראל אחריהם, שגם בזה אין אנו מותרים לנגוע בנפש הבהמה להמיתו בלתי ברכה. ולפי זה יובנו מאוד דברי הרמב"ן ז"ל במה שתלה ברכת השחיטה בעצם היתר השחיטה לבני נח ולישראל, שביאר זאת שם באותו הדיבור, כי אחר שתקנו חז"ל ברכה על כל דבר קודם הנייתו, היו צריכים לתקן ב' ברכות על אכילת בשר, אחת על אכילתו, ואחת על שחיטתו הקודמת לאכילה, והוא מן הטעם שנתבאר, שלאכילת כל דבר היה היתר אחד לבד, ולאכילת בשר היה צורך להיתר נוסף, על השליטה בבהמה להמיתו. וגם על היתר זה יש צורך לברכה קודם שבאים לברך על היתר האכילה גופה, כמו שמברכין על אכילת הניית כל דבר. והדברים עכשיו מאירים ושמחים.

ועכשיו שזכינו להגיע לידי מדה זו, להבין שיש תקנת ברכה על עצם השחיטה מאחר שזה ג"כ נאסרה לאדם, והיה בזה היתר מיוחד לנח ולבניו, יש לומר עוד בכונת דברי הרמב"ן שיש בברכת השחיטה ג"כ משום ברכה על עצם הנאת אכילת הבשר גופה, כי באמת לאכילת בשר גופה ג"כ יש שני היתרים, מלבד ההיתר שזכרנו על גוף השחיטה, דהא ההיתר הראשון הי' לאדם על אכילת כל עשב זרע זרע, וכל פרי עץ זרע זרע, ואח"כ לבני נח כתיב, כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל, שהכתוב השווה בזה את הבשר לירק ועשב. ותמצא שעל אכילת בשר ישנם שני היתרים: האחד להשוותו לכלל כל מאכל לירק ולעשב, והשני, ההיתר שניתן לאדם לאותם המאכלים גופא, לעשב ולפרי עץ זרע זרע. והיות כן י"ל שיש צורך לשתי ברכות באכילת בשר על כל אחד מן ההיתרים הנ"ל, על היתרו של נח, ועל היתרו של אדם. ועכשיו, מאחר שהיתרו של נח להשוות בשר לירק ועשב בא בשעת שחיטה, דהא עד שנשחט הלא הוא אסור משום אבר ובשר מן החי, על כן ראו חז"ל להסמיך עליה על השחיטה, גם ברכה זו שעל היתר הנאת ואכילת בשר שניתן לנח ובניו, מלבד הברכה שעל עצם ההיתר לשחוט ולהמית, כיון שמעשה השחיטה הוא המתיר אותו לנו לאותה הנאה, והברכה שעל היתרו של אדם, תבא בשעת האכילה, כמו בכל מאכל הנאה. וזאת לדעת, כי אף שבשעת שחיטה אין אנו בטוחים כלל שיהנה ממנו, וכן אין השוחט תמיד הנהנה מ"מ, כיון שבלאו הכי מברכין על השחיטה על עצם היתר מעשה השחיטה, לכן יש בזה ג"כ ברכה על היתר האכילה שבאה לנו ע"י השחיטה.

זכינו לבאר כונת דברי הרמב"ן שברכת השחיטה שונה משאר ברכות המצוה, והראינו לדעת דס"ל דאין בזביחה רק משום איסור הבא מכלל עשה. ואין הברכה רק משום התקון וההכשר שיש בה בשחיטה. וגם הוכחנו שיש צורך להיתר על עצם מעשה השחיטה שהותרה לבני נח, ושעל זה ג"כ חלה הברכה של שחיטה, כמו שיש ברכה על שאר היתרים, כאכילה והנאה. ושלישית ביארנו, שגם על גוף אכילת בשר יש צורך לברך על היתר אכילתו, מלבד הברכה שיש על אכילת כל דבר ובשר בכללם, ושהברכה של השחיטה באה על אכילתו והנאתו, ושכל זה כלול בדברי הרמב"ן בפרשת בראשית, שזוהי כונת המשך הדבור שם.

ואל תקשי לך על הטעם השני שכתבנו, שיש בברכה זו משום ההיתר לשחיטה גופא, דא"כ, למה אין מברכין על שחיטת נבלות וטמאות נמי, די"ל כמו שלא תקנו ברכה על הנאת אותם המינים אף מה שהותר ליהנות מהם, כן לא ראו לתקן ברכה על הנחירה ושחיטה שלהם, ורק במה שהותר לאכילה תקנו גם ברכה על השחיטה המביאה לידי אכילה והנאה. ובזה יובן שיטתנו, דקיי"ל להלכה אין מברכין על שחיטת טרפה, וכמו שמבואר בדברי הרמ"א ליו"ד סי' י"ט סעי' א', ובש"ך שמה ס"ק ב'.

— ה —

והעיר לי ראש ונשיא הישיבה, הגאון מהר"ש דר. בלקין שליט"א, שמדברי הרמב"ן אלו יש למצא יסוד לאיסור צידת חיות לשם הנאה בעלמא, וכבר דן בזה בגודע ביהודה מה"ת חיו"ד סי' י', הובאו דבריו בפ"ת ליו"ד סי' כ"ח ס"ק י', ומכאן מקור נוסף לזה, דהא חזינן שצריכים להיתר מיוחד להמית בריה והיתר זה לא ניתן רק אם הוא לצורך, וכמו שמסיק הנוב"י בעצמו מטעם אחר. ובאמת כעין דברים אלו נמצאו באה"ח על התורה על הפסוק בפרשת אחרי, כי נפש הבשר בדם הוא, ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם, והילך לשונו הק', עוד יטון הכתוב להזהיר על נפש הבהמה לבל המיתה, כי לא נתן ד' דם הבהמה לנו אלא לכפר על נפשותינו, והוא אומרו נתתיו לכם על המזבח לשלול זולת סיבה זו, שאינו לנו במתנה לעשות כל אשר נחפוץ עשות בו. ותמצא שדין הריגת בהמה צריך שיהיה ע"פ ב"ד של כ"ג כמשפט אדם, שהשהה הכתוב משפטם למשפט אדם, ולא הותרה בהמה לשחוט אלא לצרכי בשרה, כי תאזה נפש אדם לאכול בשר, שכן גמר קונה עולמו והקנה לנו, דכתיב כי תאזה נפשך לאכול בשר בכל אות וגו', עכ"ל. הרי מובן מדבריו מעין דברינו הג"ל, ומעין הערת הגר"ש בלקין שליט"א, שחסר לזה גוף היתר גטילת נפש הבעל חי, ולא דוקא משום צעב"ח או משום בל תשחית, ועדיין צ"ע מדברי הגמרא חולין ז' ע"ב, גבי רבי פנחס בן יאיר שלא רצה לכנוס

לביתו של רבי משום דחזא שם כודנייתא חברתא, ואמר ליה רבי עקרנא להו איכא משום צעב"ח, קטילנא להו איכא משום בל תשחית, הרי שבלאו האי טעמא היה מותר. וצריך לומר לפי דבריו ז"ל, שזהו טעם הכולל כל השחתה, ומשו"ה נקט ל"י בגמ', אבל לעולם יש בהשחתת בע"ח ענין וכונה מיוחדת כמו שכתב האוה"ח. גם צריך לומר, שזה שכתב האוה"ח שרק לאכילה הותר להמית בהמה, שזה לאו דוקא, דהא איתא בגמ', וכן נפסק להלכה ביו"ד סי' כ"ח סעי' י"ח, שמי ששחט חיה וצריך לדם, נותר או מעקר כדי שיפטר מכיסוי. הרי שגם לצורך דמו מותר. וכן אם צריך לעזרותיהן, כמו שביאר שם בתשו' נוב"י הנ"ל.

ומכבר הימים העירותי על דברי הנוב"י שם שכתב, שלא שייך צעב"ח אלא לצערו ולהניחו בחיים, אבל להמית כל מיני בע"ח, לית ב"י משום צעב"ח. ומוכיח לה מגמ' חולין הנ"ל, שאף שהשיב לו על עקרנא להני דאיכא צעב"ח, אעפ"כ אמר קטילנא להו. ועל זה השיב משום בל תשחית. והקשתי מדברי הר"י מגאש על הגמ' ב"ב כ' ע"א, שאבר ובשר המדולדלין בבהמה חיה ועוף ששכן בחלון ממעטין בחלון [שבין בית לבית, ויש בו פותח טפח, ומת מונח באחת מהן, וטומאה בוקעת לצד שני, שאלו לא הוכשרו, ואינם מק"ט, וממעטין בשיעור הטפח]. ופריך ע"ז בגמ', ערקא ואזלא, ומשני בקשורה. שחיט לה, בטמאה. מזבין לה לנכרי, בכחושה. פסיק שדי לה לכלבים, כיון דאיכא צער בעלי חיים לא עביד. והקשה ע"ז הר"י מגאש בשטמ"ק שם, וליכא למימר דשחיט לה ופסיק לה להווא אבר ושדי לכלבים, חדא, דלאו אורח ארעא למשחט לה לבהמה כי היכי דניחתוך לה לכלבים. ועוד, דכיון דלאו בת שחיטה היא, שחיטתה נמי צער בעלי חיים, דהא הריגה היא ולא שחיטה, ע"כ. הרי שגם הר"י מגאש כתב כעין דברי האוה"ח הנ"ל מענין אורח ארעא, אשר בלי ספק יסודה בכונה הנ"ל באוה"ח ובדברי הרמב"ן, וגם כתב משום צער בע"ח, שגם זה הוא ככונה הנ"ל, שלא ניתנה לנו רשות לשלוט בנפש לצערה על חנם, והריגה גופה היא הצער, ורק שחיטה הותרה לנו לבני ישראל, ושורש ההיתר הוא בכתוב הנאמר לנח, כל רמש אשר היא חי כירק עשב נתתי לכם את כל, שפירש שם להלן בפסוק, ואך את דמכם, שבזה מרומו היתר נטילת נשמה בבהמה, וכמו שנתבאר לעיל.

וצריך לומר, שמה שמצינו בהגחל בתרא קט"ז ע"א במעשה דרב ספרא דהוי קא אזיל בשיירתא, לוינהו ההוא ארי', כל ליליא קא שדר ליה חמרא חד מיניקהו וקא אכיל, וכי מטא זמניה דרב ספרא שדר ליה חמרא ולא אכליה, שזה שהותר להשליך חמור לפני הארי, מפני שבלא"ה היו בסכנה מחיות ולסטים, וכמו שפירש"י שמה, ומשו"ה לקחו הארי עמהם כדי לשמרם, ומשו"ה הותר ליתן לפני הארי מזונותיה, והיו בסכנה אם לא היה מאכילו לפניו. ועוד י"ל, דארי שאני, דאלו הן מזונותיו — שניתנו לו מן השמים — לאכול בהמה וחיה, אבל כלב אין מדרכו

להרוג ולאכול בהמה, וכדאמרינן בב"ק ט"ז ע"ב האי כלבא דאכל אימרי ושונרא דאכלה תרנגולא משונה, לכן איכא משום צעב"ח להרוג ולהשליך לכלב, לפי הר"י מגאש הנ"ל. גם זאת צריך לפרש, שמש"כ הר"י מגאש שיש משום צעב"ח בשחיטת או הריגת בהמה טמאה, היינו דוקא כדי להשליך לכלבים, ומתחילה כתב דלאו אורח ארעא הוא ושוב הוסיף דגם איכא בזה משום צעב"ח. אבל אם הוא עושה כן כדי להאכיל לעו"כ מותר, וליכא בזה משום צעב"ח, וכדמוכח ממתני' ריש פרק העור והרוטב, בדין השוחט בהמה טמאה לעובד כוכבים ומפרכסת. ולא נראה לומר שעבד בזה איסור. וכן מסוגיא דב"ב שם גופא, ששאלו, מזבין לה לעובד כוכבים, ופירש הר"י מגאש שם, ושחיט לה עכו"ם ואכיל להווא אבר בהדה. והשתא צ"ע ליישב ראית הנוב"י מגמ' חולין הנ"ל, דמשמע משם דליכא צעב"ח בקטילא דכודנייתא, רק משום בל תשחית הוא שנמנע ממנו.

אולם מדברי התוס' ב"ב שם ד"ה כיון דאיכא צער בעלי חיים, שהקשו נמי, וא"ת כולה בהמה שקיל ושדי לכלבים, וי"ל דמיירי בקוף וכל דדמי ליה דמנח התם לטיולי ביה, ולא תירצו כהר"י מגאש, משמע דלית להו בזה משום צעב"ח, וכדברי הנוב"י הנ"ל.

— 1 —

ועכשיו שזכינו לבירור דברי הרמב"ן, אולי יתיישבו עי"ז דברי הלכות ארץ ישראל שהביאו הראשונים, התוס' בזבחים ריש פרק כל הפסולין, והרא"ש פ"ק דחולין סי' ב', ועוד הרבה ראשונים, שכתב, שאם שחט ולא בירך שחיטתו פסולה. ותמהו עליו כולם, דאיך ס"ד לפסול השחיטה מחמת חסרון הברכה, וכי הברכה מעכבת בשחיטה. ועיין ברמב"ם פ"א מהלכות שחיטה ה"ב שכתב לפיכך השוחט בהמה או חיה או עוף מברך תחלה אקב"ו על השחיטה. ואם לא בירך, בין בשוגג בין במזיד, הבשר מותר, ע"כ. ובלתי ספק שכיון בזה להוציא מדברי הלכות א"י הנ"ל.

אכן לפי האמור כבר יש מקום להבין כונת דבריו. דכבר נתבאר שיש באכילת בשר משום שני היתרים, על עצם אכילת והנאת בשר, שהוא היתרו של הקב"ה לנח להשוות בשר לירק ועשב, והיתרו של הקב"ה לאדם על ירק ועשב גופא. גם נתבאר שכמו שתקנו ברכה על כל דבר שהותר לנו למאכל, כן יש באכילת בשר ברכה מיוחדת על כל אחד מההיתרים הנ"ל. והברכה שעל היתרו של נח היא הברכה שעל השחיטה. והברכה שעל אכילתו כמו על אכילת כל דבר, היא הברכה שמברכין בשעת אכילתו, ושניהן הן מעין ברכת הנהנין. וכונת ברכת השחיטה הנ"ל הוא גם להוסיף ברכה על היתר נטילת נשמתו, ועל ההכשר והתקון שבא

על ידי מעשה השחיטה. ומעתה דברי הלכות ארץ ישראל מבוארים יפה. דאם שחט בלי ברכה אף השפיר י"ל דמה דעביד עביד, והשחיטה כשרה היא, אבל הוא לא יוכל לאכול מן הבשר, דהא חסרה לו הברכה שעל היתר אכילת בשר, אשר היא בכלל ברכת השחיטה, וברכתו בשעת אכילתו לא מספיקה עבור ההיתר המיוחד שיש באכילת בשר. ע"כ שפיר כתב הלכות א"י, ששחיטתו פסולה, כלומר, לא שהיא נבלה, אלא הכונה שא"א לאכול ממנה מטעם הנ"ל, והוי כאילו היא פסולה, דחסרה הברכה הצריכה מטעם ברכת הנהנין, וזה א"א להשלימו כשיאכל ממנו, דאז לא תיקנו ברכה זו, כי אם בשעת שחיטה. וזה שחלקו עליו כל הראשונים אף שהראינו פנים מסבירות לזאת הסברא בדברי הרמב"ן, יש לומר שאמת הדבר שיש בברכת השחיטה מעין ברכת הנהנין, אבל בדיעבד אין זה מעכב אכילת הבשר כיון שהוא יכול לברך על ההיתר הכללי שעל כל מאכל, ויש לומר דבהכי סגי, וכבר אין הוא גוזל ומועל ואינו כמו שלא בירך כלל, ובדיעבד י"ל שברכת הנהנין כוללת כל ההיתרים שיש באכילת בשר, אף שלכתחילה יש לו לפרוט היתר המיוחד שיש בו. וזהו שחלקו עליו, אבל בעיקר סברתו י"ל דכולי עלמא מודו בה.

ובזה יתבארו היטב דברי הט"ז ליו"ד סי' א' ס"ק י"ז, שחידש לאמר, שברכת השחיטה, כיון שאינה חיובא אקרקפתא דגברא, אין בזה משום ערבות שיוציא האחד את חברו מדין יצא מוציא, אלא מטעם אחר הוא שאחד יכול להוציא את השני אף אם אין המברך שחט לעצמו, שעיקר כונת הברכה היא לתת שבח למקום ב"ה על שאסר לנו אכילת בשר בלא שחיטה, ובזה ודאי כל ישראל שייך באותה ברכה, שהרי על כולם יש איסור, אלא שאין מקום לברך שבח זה אלא בשעת שחיטת שום בהמה. דוגמא לדבר שזכר ב"י בסי' רס"ה בשם ר"ת בברכת להכניסו בברית, שהיא שבח והודיה בכל שעה על קדושה זו, ע"ש. ומשום הכי נחא בברכת אירוסין, שהחתן מארס והרב מברך, דגם שם מברך על איסור עריות שאסר לכל ישראל.

ולכאורה דברי הט"ז הם כנביאות לומר שברכת השחיטה עיקר כונתה לתת שבח, דוגמא לברכת להכניסו שהיא שבח והודיה, דהלא התם בברכת המילה, כבר בירך על המצוה אקב"ו על המילה, ושפיר דמי לומר שברכת להכניסו היא שבח והודיה. אבל הכא בשחיטה, הלא הוא צריך לברך על המצוה, וא"כ, מהיכא תיתי לומר שזהו ברכת שבח, והלא גם נוסחתה מוכיחה עליה שהיא ברכת המצוה. וכן מה שדימה אותה לברכת אירוסין גם שמה הנוסחה מוכיחה, שיש בה אריכות לשון, ויש בה משום שבח והודיה, [ועיין מה שכתב הט"ז באה"ע סי' ל"ד ס"ק ב' לבאר אריכות לשון הברכה], אבל מה שייכות יש מזה לברכת השחיטה.

אכן לפי מה שנתבאר לעיל נראה בעליל שהט"ז אויל בזה בשיטת הרמב"ן.

וכפי מה שביארנו לעיל דבריו, דס"ל דאין ברכת השחיטה כברכות שאר המצוות השייכת רק לעושה המצוה או לאחר מדין ערבות, אלא שזוהי ברכה על ההכשר והתקון שבא על ידי השחיטה, ועיקרה היא על היתר נטילת נפש הבהמה, וגם על ההיתר שהתיר הקב"ה לנח ובניו בשר לאכילה, וגם לישראל ע"י שחיטה, ודומה היא לברכה שעל כל מאכל והנאה, אלא ששם בברכת הנהנין אין אתה מברך חוץ מן הנהנה גופיה, והכא בשחיטה, שהברכה באה על היתר האכילה גופה שע"י השחיטה, אין נ"מ מי הוא המברך, השוחט או אחר, כיון שההיתר חל לגבי כל העולם, וכולם שייכים בו. כן נראה לומר בסברת הט"ז, ושפיר מדמי לה לברכות מילה ואירוסין, שכמו התם הרב מברך והחתן מארס, כן הכא יכול אחד לברך והאחר לשחוט, כי אינה אלא ברכת שבח על ההיתר שבשעת שחיטה.

— ז —

וראה זה מצאתי בתורת כהנים פרשת שמיני משנה שלימה אשר ממנה נוכל ללמוד להבין ככל מה שפירשנו בדברי רבנו הרמב"ן ז"ל, זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה, משמע מוציא מיד משמע, מכלל שנאמר כירק עשב נתתי לכם את כל יכול הכל היה בכלל היתר ת"ל זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים איל וצבי ויחמור וכו', יכול תהיה כל הבהמה כולה מותרת, ת"ל אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו אסר אבר מן החי, ועל כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אסר גיד הנשה, כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו אסר את החלב, וכל דם לא תאכלו אסר את הדם, יכול יהיו מותרים בזביחה ושלא בזביחה ת"ל וזבחת ואכלת. הרי מבואר מתוך משנה זאת יסוד ביאורנו לדעתו של הרמב"ן ז"ל שכל מצות שחיטה ניתנה לנו להתיר איסור קדום דאכילת בעלי חיים לאדם הראשון ולא הותרה לנו אחר המבול רק ע"י מצוה זו והיא השחיטה המתרת לנו אותה איסור דאכילת בשר מימות קדם והכתוב וזבחת ואכלת מוציא מידי משמעות היתר אכילת בשר לנח ובניו כדכתיב כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל, ולבני ישראל לא הותרה כי אם ע"י שחיטה, ורק אותם המינים והחלקים שהרשה לנו התורה הקדושה.

ובדברי התורת הכהנים אלה יתגלה לנו אור גנוז וצפון בהלכה אחת אשר קשה מאוד להבינה והוא בזה דתנן בפרק בהמה המקשה השוחט את הבהמה ומצא בה בן תשעה חי טעון שחיטה וחייב באו"ב וחכמים אומרים שחיטת אמו מטהרתו וכן תניא גיד הנשה נוהג בשליל וחלבו אסור דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר אינו נוהג בשליל וחלבו מותר וא"ר

אלעזר א"ר אושעיא מחלוקת בבן ט' חי והלך ר"מ לשיטתו ור' יהודה לשיטתו ורוב הפוסקים פסקו כן כרבי יהודה וכשיטתו להתיר כולו בשרו חלבו וגידו ושיטה זו קשה להבין וכמו שהקשה הרא"ש ז"ל דיו לולד שיהא כאמו דאין שחיטתו מתרת חלבו ושיטת הרמב"ם הוא באמת לחלק בין בשר לחלבו וגידו שאין שחיטת האם מתרת לולד יותר משחיטת עצמו וחלבו וגידו אסורים [אף שאין טעם זה ברור דהא כתב הרמב"ם בפ"ו ממ"א הושיט ידו למעי בהמה ותלש חלב מבן תשעה חי שבתוכה והוציאו חייב עליו משום חלב כעל חלב בהמה גמורה, והוא כרבי יוחנן בגמרא דף ע"ה א' ודייקו מזה הש"ך סי' ס"ד ס"ק ו' וכן הפר"ח שם שאם הניחו שם עד אחר שחיטתה מותר הרי בכה"ג מותרת ע"י שחיטתה והרי גם להרמב"ם השחיטה מתיר את חלבו של שליל כשנחתך ממנו, אם לא שנאמר הטעם משום דחסר לו אורא דיציאה קודם השחיטה ולא נגמרה ע"י חדשים גרידא וכשיטת התוס' להלן אבל א"כ קשה רישא למה אסר כל חלב של שליל שמוציאין אותו אחר השחיטה וכבר הקשה כן עליו הפר"ח, אבל שיטת הכו"פ שם הוא באמת שלהרמב"ם אין נ"מ אלא גם אם תלש והניחו בתוכה והוציאה אחר שחיטתו אסורה ולפי זה א"ש שיטת הרמב"ם שס"ל להלכה דלא כסוגית הגמרא דלעיל אלא הוא מחלק בין היתר שחיטה לבשר העובר שזה אפשר כמו בכל שחיטה אבל לא כן בחלב וגיד וכש"נ].

והנה לפי שיטת התוס' דף ע"ה א' דס"ל שגם לריו"ח בהושיט ידו למעי בהמה ותלש חלב של בן ט' חי ואכלו שחלבו כחלב בהמה חדשים גרמו אין הכוונה משום חדשים בלבד אלא ע"י התלישה ויציאה לאויר העולם בזה נגמר שם חלב ופליג על ר"ל דס"ל שבעי לידה דוקא, ואורא דתלישה לא סגי לדידיה, אבל בלא אורא דתלישה גם לריו"ח פטור ומשו"ה א"ש מה דמצינו בפרק גה"נ שאין איסור גיד חל עד שיולד וכדאיתא בדף צ' א' בתירוצא דגמרא הכא במבכרת עסקינן וכן כתבו התוס' שם ד"ה הכא במבכרת, ולפי דבריהם בודאי א"ש זה שמותר חלבו וגיד דשליל כיון דלא הוי עדיין שם חלב וגיד עלה וכמו שעדיין אין שם בהמה עלה לענין שחיטה לעצמו כן ה"נ לענין חלב וגיד, ועיין רש"י במתני' ע"ד א' ד"ה טעון שחיטה, שכתב כן לבאר מחלוקת ר"ע וחכמים, וכן בתוס' פ"ט ב' ד"ה בולדות כתבו כן לרבי מאיר לענין חלב בבן ח' שמותר מה"ט כיון דלא הו"ל חדשים לא מקרי חלב שור כשב ועז, ולרבי יהודה עד שיצא לאויר העולם, וזה דמשמע שם בתוס' שהגיד שפיר נאסר

מתחילת יצירתו כיון דלא כתיב גיד שור וכן מה דמשמע מדבריהם שם בד"ה והא מדקתני סיפא שחלב נאסר ע"י חדשים גרידא והשחיטה הוא שמתירם לרבי יהודה זה אינו רק לס"ד דגמרא שם בתחילת הסוגיא שהגיד אסור מתחילת יצירתו וע"כ שהשחיטה מתירו וכן גבי חלב יש לומר כן שהשחיטה מתירו אף אחר שנגמרו חדשיו, אבל לפי מסקנת הסוגיא שתירצו במבכרת עסקינן או ולדות קדשים בהוייתן קדושים, אין איסור גיד חל עד שעת לידה וכמו שפירשו שם בתוס' (ולא כפירש"י שם) ומזה גופה הוא שהוציאו שם בתוס' את שיטתם שאף לריו"ח בעי אורא ולא פליג אר"ל רק בזה בלבד אם אורא דתלישה דינו כמו לידה, וכן דייקו כן ממה שאמר ריו"ח בסוף הפרק כשנטרפה עם יצאת רובה דאיסור אבר ואיסור חלב ואיסור טרפה בהדי הדדי קאתו, ולפיכך במסקנא איסור גיד וכן חלב חל בשעת יציאה משום שאין העובר נעשה בהמה בפ"ע קודם לידתה ולכן שיטת תוס' בהיתר חלב וגיד של שליל הוא מחמת שאין שם עליהם והוי כמו בשר בעלמא שמותר בשחיטה והכא נמי בשחיטת האם.

והנה שיטת הרא"ש ז"ל בפ' בהמה המקשה סי' ה' הוא שלריו"ח חדשים בלבד גרמי ולא צריך אורא ויציאה כלל ומה"ט סבר הושיט ידו למעי בהמה ותלש חלב מבן ט' חי חלבו כחלב בהמה וחייב כרת ואפ"ה מצי סבר כרבי יהודה המתיר שליל בן ט' ע"י שחיטת אמו וגם חלבו מותר משום דמרבין מכל בבהמה תאכלו וז"ל הרא"ש שם ואל תתמה לר' יוחנן כיון דנקרא חלב בגמר חדשים למה ניתר בשחיטת אמו דיו לולד שיהא כאמו דאין שחיטתה מתרת חלבה י"ל דגזירת הכתוב הוא שהרי למדנו מוכל בבהמה תאכלו, שאם חותך מן העובר מותר ואילו נחתך מן הבהמה אסור, הרי שבכח שחיטת האם להתיר גם איסור חלב וגיד אף אחר שנגמרו וחל עליהם איסורם ומשו"ה א"ש מה שהקשה שם הרא"ש ומה שדמו אסור לפי שהוא נבלע בכל הגוף וחשיב כדם האברים שפירש של בהמה עצמה, כי לפי דבריו אין חילוק בין איסור דם לאיסורי חלב וגיד ואם בכח שחיטה להתיר חלב וגיד במה נשתנה איסור דם ולכן הוצרך לחלק ביניהם שהדם פירש מבהמה עצמה, אבל לפי שיטת התוס' זה לא קשה כלל כי רק בחלב וגיד שייך גמר וכ"ז שאין הבהמה נגמרה אין גידה גיד הנשה רק גיד בעלמא וכן אין חלבה חלב של בהמה אבל בדם אין שום דין של בהמה גבה ולא קשה כלל למה מוציא את דמה של שליל הניתר בשחיטת אמה.

ושיטת הרשב"א ג"כ הוא כשיטת הרא"ש שלריו"ח שם חלב עלה

אחר גמר חדשים לבד ושחיטת אמו הוא שמתיר את איסור החלב וכן איסור הגיד כמבואר בחידושו דף פ"ט ב' ד"ה אלא בולדות קדשים וכן דף צ"ב ב' ד"ה ולענין פסק ההלכה אף שדבריו שם קשים קצת להבין זהו היוצא מדבריו וכמו שביאר היטב שיטתו הראש יוסף שם ד"ה השיטה הב'.

ולפי דברי הרא"ש והרשב"א וכן הרבה פוסקים שהסכימו לדבריהם שהשחיטה הוא שמתיר את החלב והגיד אף שהיתר זה יוצא מן הקרא דוכל בבהמה תאכלו עדיין צריך ביאור טובא איפה מצינו כזאת ששחיטה היא בכחה להתיר איסורים כאלה של חלב וגיד ומה שיאטי' דשחיטה לכל אלה.

והנה לשיטת הב"ח ביו"ד סי' י"ג הובא דבריו בש"ך שם ס"ק י"ד שבהמה מעליא שבאה על בת פקועה ונשחטה הפקועה ונמצא בה ולד דאותו ולד נמי מותר בשחיטת אמו ולא אמרינן כיון דאמו לא בעי שחיטה מן התורה והולד בעי שחיטה אי חיישינן לזרע האב א"כ לא ניתר בשחיטת אמו אלא אמרינן רבויא דכל בבהמה מרבה הכל דבכל ענין שניתר האם באכילה ניתר גם הולד באכילה אגב אמו אם נמצא בתוכו ועמ"ש בפמ"ג שביאר דעתו שגזה"כ הוא כל שנמצא במעי אמו מותר באכילה אף שלא שייך בכה"ג שחיטה לא באם ולא בולד ולפי שיטתו זה כל שליל שמותר בשחיטת אמו אין השחיטה באה אלא להתיר את הבהמה בלבד וממילא מותר כל מה שבתוכה, חוץ ממה שנחתך מן הבהמה עצמה כדאיתא במשנה, ולפי"ז לק"מ דחלב וגיד מותרים לא ע"י השחיטה אלא בזה שנמצאו בבהמה וכמו היתר הבשר כן היתר חלב וגיד אבל לפי שיטת הש"ך שם שחולק על הב"ח צריך לומר ששיטתו הוא שחל דין שחיטה על הולד גופה והיתר שחיטת אמו חל גם על הולד וכמו שביאר היטב מרן הגרי"ז הלוי ז"ל בסוף ספרו במכתב, שחל על הולד היתר השחיטה ורק עי"ז הוא שניתר בשחיטת אמו והביא ראיה לזה מלשונות רש"י והרמב"ן, ויש בזה אריכות רב אבל אין כאן מקומו, אבל עכ"פ אם נאמר כן, שגוף הולד לא ניתר בהיתר בעלמא ע"י שנמצא בבהמה, אלא שע"ז חל עליו היתר דשחיטה והיא היא שמתירו לנו וא"כ גם גבי חלב וגיד צריך לומר כן וכדאיתא להדיא בגמרא דף ע"ד ב' וצ"ב ב' אהא דתניא גה"נ נוהג בשליל וחלבו אסור דברי ר"מ ר' יהודה אומר אינו נוהג בשליל וחלבו מותר וא"ר אלעזר א"ר אושעיא מחלוקת בבן ט' חי והלך ר' מאיר לשיטתו ור' יהודה לשיטתו, נמצא שלפי דעת הרא"ש והרשב"א שהחלב והגיד כבר

נגמרו, מה שהלך רבי יהודה לשיטתו הוא זה, שחל היתר שחיטה על החלב ועל הגיד כמו שהוא חל על גוף הולד אף שכבר נגמר ומקרי בהמה בפ"ע, וא"כ מאוד יש לתמוה מה שייכות יש לשחיטה להתיר איסורי אכילה אלה כחלב וגיד ומהו הגדר בזה וכי אפשר לומר כן בכל איסורי תורה כמו למשל אם יאסור עליו בקונם את עובר זה שבמעי בהמה האם נאמר גם שם ששחיטת האם יתיר איסור זה, אתמהה, ועיי"ש בגמרא ס"ח ב' שלרבי שמעון הסובר קלוט בן פרה אסור ה"מ היכא דיצא לאויר העולם אבל במעי אמו שרי, וגם על זה יש להתפלא איך שייך לאיסור טמאה להיות ניתר בשחיטה זו של האם.

— ח —

אולם לפי האמור הכל ניחא בעזה"ת, דבתורת כהנים הנ"ל מבואר שכל אלו האיסורים של חלב גיד דם ובהמה טמאה הם מעין אותו איסור הקדום שנצטווה בה אדם הראשון ואח"כ הותרה לנח ובניו, ולנו לבני ישראל נשתיירו ולא הותרה ממנה רק בשר בהמה טהורה בלבד ע"י זביחה, ובהמה טמאה חלב גיד ודם שהם כולם מעין איסור זו נשתיירו באיסורם ולא הותרו, וניתנה מצות זביחה להתיר בשר של טהורה, וחזינן שיש בכחה של זביחה להתיר איסור זה הקדום של אכילת בעל חי, אלא שלא הורשה לנו על ידה רק הבשר בלבד, חוץ אם נמצאו אלו המינים במעי בהמה שחוטה אז גילה לנו הקרא שהיתר השחיטה חל גם עליהם והותרו על ידה, וכמו שבכחה של שחיטה להתיר איסור הבשר כן גם בכחה עכשיו להתיר גם החלב והגיד ואיסור טמאה לר"ש שכולם הם מעין איסור אחד הקדום, ושהותרה אח"כ ע"י הזביחה אשר בכחה לסלק איסור זה מקצתה או כולה עפ"י התנאים והגדרים של ההלכה, והדברים עכשיו מאירים ונכונים מאוד.

ואשר נשאר לבאר הוא זה שמצינו גם איסור טרפות מותר בשליל וכמו שכתבו תוס' הרשב"א והרא"ש, והלא אין איסור זה מנוייה שם בתורת כהנים בין שאר האיסורים ואיך איפוא שייך להתירו ע"י זביחה זו של האם, ובאמת שיטת רבנו יואל הלוי ובנו הראבי"ה וכן של רבנו יעבץ הוא לאסור טרפות בשליל וכמו שהובאו דבריהם באורך באור זרוע הלכות בהמה המקשה ובקיצור בהגהת אשרי סי' ה', אבל רוב הפוסקים הסכימו להתיר וכדקיי"ל בשו"ע סי' י"ג סעי' ב', וא"כ יש להתבונן בדבר במה יפה כחה של זביחה להתיר איסור זה שהוא לכאורה איסור אחר שאינה שיור מאותו איסור הקדום של אדה"ר, ולכאורה הדבר מפליא מאוד.

ברם לא קשה מידי, כי באור זרוע שם נאמר הטעם לזה, שלא גרע מבן שמנה חי או מת או בן תשעה מת שהתירתם שחיטת אמם אע"פ שמתים הם, ה"ג מתרת בו טרפות דהאי לא גרע ממיתה דהני שמתרת, והיינו משום דמצינו שבן ח' או בן ט' מת שאסורים משום נבלה וכמו כל נפלו, ואפ"ה השחיטה של אמו מטהרת, והוא מפני שאיסור נבלה הוא מעין אותו האיסור של בעל חי שנשארה לנו ולא הותר לנו רק ע"י זביחה, וכדברי תורת כהנים הנ"ל, לפיכך גם טרפה לא גרע ממתה וצריך להיות נכלל באותו ההיתר של זביחה זו, וכעין מה שכתב הרמב"ם פ"ד ממאכלות אסורות הי"ז שנבלה וטריפה מצטרפות הואיל והטריפה תחילת נבילה היא.

ונראה שהחולקים האוסרים טריפה בשליל לא סבירי להו טעם זה, ולדידהו הוי איסור טרפה מטעם אחר ולא משום שהיא תחילת נבלה, ומשו"ה לא שייך בכלל היתר זה של זביחה ע"י האם, עוד יש לומר לפי מה שמפורסם בשם מרן הגר"ח הלוי ז"ל שיש באיסור טרפה משום חסרון בהיתר השחיטה וכמו שמבואר במכתבו של מרן הגרי"ז הלוי ז"ל בסוף ספרו, שמפני טעם זה הוא דאמרינן שהשוחט את הטרפה ומצא בה ולד שטעון שחיטה לעצמו וד' סימנים אפשר בי' רחמנא מפני שחסר כאן היתר שחיטה לאמו אשר בלעדה אין הולד מותר אף שהוא לעצמו איננו טרפה, ולפיכך גם להיפך אם היתה האם כשרה והיתר שחיטתה היתה שלימה אז שפיר יש בכחה להתיר את הולד לאכילה גם אם הוא טרפה, משום שכל חסרונה היא זאת שאין לה היתר שחיטה שלימה, ועכשיו שהיתרה תלויה בהיתר האם וכיון שהשחיטה מהני לאם גם הולד משתריא בהיתר שחיטה זו שהיא שלימה בלי שום חסרון.

— ט —

והנה אכתי יש להתבונן בדברי הגר"ח הלוי אלה שתידש שיש בטרפה משום חסרון בשחיטה, ואשר על כן הוא זה שאין הולד נותר בשחיטת אמו הטרפה, וכן א"ש עי"ז מה שמדמה לה הרמב"ם פ"ב מאה"ט ה"י שחיטת נכרי לשחיטת טרפה לענין טהרה מטומאת נבלות וכמבואר כל זה היטב שם בדברי מרן הגרי"ז הלוי בספרו דף עט, והנה על כרחך צריך לפרש שאין כל עיקר ועצם איסורו של טרפה הוא זה שחסר לה היתר השחיטה בשלימות דאי הכי לא הי' שייך איסור זה מחיים, רק לאחר שחיטה, ופשוט הוא בכל הש"ס שטרפה איסורה חל מחיים (עיי' זבחים ע' ע"א חולין ק"ג ע"א ועוד) וע"כ שזהו הדין של טרפה שמפני שיש בה

חסרון לשחיטה כבר חל עלה מחיים איסור זה של טרפה, נמצא א"כ שחסרונה בשחיטה אינה רק יסוד לאיסור זה שהוא הלאו של טרפה, אבל א"כ הי' צריך להיות כל טרפה אסורה לאחר שחיטה גם משום איסור זה של אינה זבוחה נוסף על הלאו של טרפה כיון שטרפתה פוגעת בשחיטתה ופוגמת בה ואיננה בשלימות, וא"כ כמו שבכל נבלה יש גם איסור דאינה זבוחה כן הי' צריך להיות גם בטרפה, וזה לא מצינו בשום מקום, ורק איסור לאו אחד שמענו בטרפה ולא שנים, לאו וגם עשה.

ועוד דאם האיסור טרפות והחסרון בשחיטה איננו חדא מלתא וכמו שהוכחנו מזה שחל איסורו מחיים, א"כ למה מועילה השחיטה לענין איסור אמה"ח במפרכסת דטרפה וכן לענין נבלה אחר מיתתה, ואם מועילה לאיסורים אלה, איזהו האיסור שאיננה מועילה לה, ואם תאמר לענין איסור דאינה זבוחה, מלבד מה שהקשינו כבר עדיין יש להבין מה גרע איסור זה משאר איסורים התלויים בשחיטה ואשר עליהם מועילה גם שחיטה זאת, ולמה איננה מועילה לאיסור זה.

אכן לפי האמור למעלה שאיסור אכילת דבר מן החי שניתנה לאדם הראשון נשאר אצלנו גם עכשיו, ונתנה התורה על זה כמה איסורים כמו אמה"ח במה"ח ונבלה וגם עשה של זביחה ולפי תורת כהנים הנ"ל גם איסורי טמאה חלב גיד ודם, ורק ע"י שחיטה התיר לנו הקב"ה אכילת בשר, נמצא שבעצם יסודם כל איסורים אלה הם איסור בשר הקדום ורק ע"י המתיר דשחיטה הוא שהותר לנו אכילתו, ולפי זה יש להבין שזהו כונת חידושו של הגר"ח הלוי ז"ל שאיסור טרפה משתייך לסוג איסורים אלו של נבלה ושל אינה זבוחה אשר כל יסודם הוא באיסור בשר בעלמא המושרשת באיסורו של אדה"ר, ואשר רק ע"י זביחה הוא מסתלק כל היכי ששייך היתר זה, ובא החידוש לומר שבטרפה אין כל היתר זה, ומשו"ה היא דאסורה, וביסוד איסורו דומה לשל נבלה, ועכשיו לק"מ כל מה שהקשינו לעיל, כי כמו שיש לנבלה לאו מיוחד ועשה מיוחדת מכיון שלא נשחטה, ואיסור בשר הקדום נשאר בתקפו, ונאמרה בלשון לאו זה של נבלה ובלשון עשה זו של זביחה, כן הוא בטרפה אף שנשחטה עדיין איסור בשר זה עליה, כי לא התירה שחיטה זו לאכילה, וכאן נאמרה ונתפרשה בלשון של לאו אחר והוא הצווי של ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, וא"ש לנכון מה שהקשינו שיחול עליו שני איסורים, של טרפה ושל אינה זבוחה, כי באמת כל עיקר איסורים אלה אחד הוא אלא שנאמרה בלשונות הרבה, וכשהיא מתה בלתי שחיטה נאמרה בלשון לאו דנבלה

ושל אינה זבוחה וכשהיא חיה נאסרה בלשון איסור דאמה"ח ועכשיו שנשחטה אלא שנטרפה לא הגיע לכלל שמות איסורים הנ"ל אלא נאסרה בשם איסור מיוחד של טרפה, אבל בעצם יסודה אחת היא, איסור בשר בעל חי שחסר לה ההיתר לאכילה, ובכך איסורא דטרפה מחיים ולאחר שחיטה אחת היא, שכל מין זה דטרפה המעכב בעד היתר השחיטה זה שם איסורה, וחל עלה כבר מחיים כיון שלעולם לא תהי' לה היתר שחיטה לאכילה, וזהו בעצם עיקר יסוד חידושו של הגר"ח הלוי ז"ל, ובזה מתבאר דין שוחט את הטרפה שאין הולד מותרת אף שאיננה בעצמה טרפה, אלא משום שאין שחיטת טרפה יכולה להתיר בשר לאכילה, וחסרון זה נוגעת גם בהיתר הולד שבא על ידה, ועכשיו הדברים מבוארים ומאירים בעזה"ת.

